

KAARI UTRIO

pirkkalan
pyhät pihlajat

TAMMI

KAARI UTRIO

Pirkkalan pyhät
pihlajat

TAMMI

HELSINKI

© OY AMANITA LTD 1976

TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ

ISBN: 978-952-04-3584-4

PAINETTU EU:SSA

HENKILÖT

PIRKKALAN HILLIN TALOSSA

Vanha, Hillin isäntä

Bryti Pohjankävijä, Vanhan poika

Hullu Madlin, Vanhan tytär

Halvast Puoliorja, hyvä ja yksinkertainen, Madlinin äpäräpoika

Ainikki, leski, Vanhan laillinen miniä

Repo, kunnoton, Ainikin vanhin poika

Helena Takahuhdan Konttalasta, Revon vaimo

Tuomas Haukka, levoton, Ainikin toinen poika

Irene, karjalaisorjatar, Tuomaan jalkavaimo

Filippa, raajarikko, Ainikin tytär

Paulus, hurskas, Ainikin kolmas poika

Maritte, onneton, Pauluksen vaimo

Eufemia, orjatar

Kristi Kokemäenjoen Teljästä, Vanhan jalkavaimo

Valittu, Kristin poika

Ilma, pakana Sääksmäeltä, Valitun vaimo

VINSTORPIN KARTANOSSA

Kaarle Kustaanpoika, kuninkaan epäsuosiossa, marski ja ritari

Rikissa Ragvaldintytär, erinomainen nainen, ritarin vaimo

Aleidis Ragvaldintytär, luostarin kasvatti, Rikissan sisar

KOROISISSA

Dominus Catillus, Suomen piispa

Maria Wilhelmintytär, Nousiaisten sukua, piispan forsia

TURUSSA

Isä *Gaudfridus*, Unikankaren kirkon pappi

Barbara Catillina, piispantytär, pappilan emäntä

Mestari *Marcus*, linnanrakentaja

Jöns Tyske, huovipäällikkö

NOVGORODISSA

Jaropolk Jaroslavitsh, ruhtinaanpoika

Predslava, älytön, herra Jaropolkin sisar

Mihail Mishinitsh, posadnikka

PYHÄT PIHLAJAT

A.D. 800–1250

PYHÄT PIHLAJAT

A.D. 800–1000

Sillä paikalla olivat lukemattomat sukupolvet asuneet.

Saari oli lähellä rantaa, kivenheiton päässä. Se oli matala paitsi eteläranta joka kohosi aalloista jyrkkänä kalliona. Maa laskeutui alavana pohjoisrantaan. Kapea lahti pisti pohjoisesta saaren sisään, se oli suojainen mutta sen rannat olivat vesijättöä eivätkä sopineet venevalkamaksi.

Järvi oli pyhä ja myös saari oli pyhä, sillä pohjoisrannalla, lahden itäpuolella kasvoi pihlajalehto, ja pihlajien alla lepäsi kalmisto. Koska saarella oli lähde ja manteretta vastapäätä hiekkapoukama, erinomainen venevalkama, se oli sopiva asuttavaksi. Ja koska siellä oli kalmisto ja pihlajat, sen asukkaat pitivät itseään parempina kuin muut.

Turvekattoiset majat olivat vanhoja jo silloin kun Sigurd Ring kävi Bråvallassa Harald Sotahammasta vastaan ja murskasi Göötanmaan mahdin. Silloin Valkean Kristuksen papit ja munkit harmaissa luostareissaan kirjoittivat Herran vuoden 812, ja silloin mittaamattoman matkan päässä saaren majoista, Ranskan Picardiessa, astui Corbien benediktiiniluostariin haavemielinen nuori poika, Ansgar Jumalan valittu.

Miehet sauvoivat ruuhiaan Pyhäjärven kalaisissa rantakaislikoissa kun Ansgar saarnasi lunastuksen oppia risukirkkonsa edessä Mälarin Birkassa; svealaiset kuuntelivat ja tekivät ristinmerkkejä niin kuin jumalanmies neuvoi, ei siksi että olisivat välittäneet tästä naisten

jumalasta vaan koska julminkin heistä ymmärsi, että tämä mies oli viisas: hänessä ei ollut pahuutta.

Saaren kalmiston vainajille oli ruokauhreja kannettu kolmesataa vuotta kun pohjanmiesten pitkät käärmekeulalaivat ilmestyivät Suomenlahdelle.

Suuri kauhistus valtasi Euroopan, sillä Ansgarin työ jäi kesken ja jumalattomat viikingit ryntäsivät raivoisina laumoina rannoille ja jokien suihin: savuavat rauniot kertoivat heidän tiestään.

– A furore normannorum libera nos, Domine!

Kummallinen levottomuus valtasi saaren miehet, he hakivat kaskimaansa yhä kauempaa, heidän kalaretkensä ulottuivat yhä pohjoisemmaksi ja he viipyivät viikkoja, kuukausia metsästysretkillään. Pohjoisessa oli jotakin mikä kiehtoi heitä. He ajoivat tieltään pieniä tummasilmälappalaisia yhä kauemmaksi kohti kylmää maata, ottivat joskus muutaman orjan lahjaksi ja lepytykseksi naisväelleen kunnes kehrääjät tottuivat siihen, että miehet olivat poissa puolen vuotta.

Vuosisatojen kuluessa saari nousi ja vesi pakeni niin että saaresta tuli niemi. Kapea kannas, tuskin ratsumiehen kuljettava, yhdisti sen mantereeseen. Pyhät pihlajat etenivät rantaviivan mukana, kalmisto laajeni. Niin myös saaren elävä asutus. Rakennettiin suuri talo, jonka kurkihirsi oli kuuden miehen korkeudella eikä kattoa näkynyt savun seasta. Talon toisessa päässä miehet heittivät noppaa ja kertoivat toisilleen suuria tarinoita, toisessa päässä naiset kutoivat ja kehräsivät ja karja ynisi.

Jostain oli miniän kaulaan tullut ristinmuotoinen riipus. Ja vanhan Hillin miekassa oli kirjoitus In nomine Domini. Kukaan ei sitä ymmärtänyt, mutta sen arveltiin tuovan onnea niin kuin muittenkin merkkien.

Vieraat miehet nousivat Kokemäenjokea ylös halukkaina vaihtamaan tavaroitaan turkiksiin ja hunajaan. He olivat kotoisin paikasta jonka nimi oli Birka. Heidän perässään tulivat vuojoalaiset. Heidän kotipaikkansa oli Vuojonmaa tai Gotlanti, miten kukin vain halusi. He olivat viisaita miehiä, ja jotkut puhuivat uudesta jumalasta jolla oli parempi onni kuin kenelläkään muulla vaikka hänet olikin naulattu

puuhun. Se oli hullunkurista puhetta, mutta tavarat olivat hyviä ja tarpeellisia.

Merikuningas Ragnar Karvahousu sai seitsemäntuhatta naulaa hopeaa frankkien kuninkaalta Kaarle Kaljupäältä ja kävi niin tyytyväiseksi tästä että päätti tulla pian uudestaan piirittämään Pariisia. Sillä kristityt olivat heikkoja miehiä jotka mieluummin maksoivat kuin tappelivat, ja monet heistä menivät luostareihin, rukoilivat siellä eivätkä pitäneet naisia vaan keräsivät aarteita viikingeille ryöstettäviksi.

Ne olivat hyviä vuosia pohjanmiehille. Ryöstettävää oli paljon eivätkä kristityt tehneet pahemmin vastarintaa. Jotkut näkivät eteläiset maat hyviksi ja jäivät sinne kokonaan asumaan: kristittyjen kuninkaat luulivat olevansa ovelia luovuttaessaan maata viikingeille. Näin he säästyivät enemmiltä ryöstöiltä, he päättelivät, ja papit saisivat käännytettäviä.

Sillä lailla pohjanmiehet jäivät Irlantiin ja Englantiin ja Ranskaan ja menestyivät hyvin. Mutta ryöstäminen ei lakannut vaikka pohjanmiesten alueet jätettiin rauhaan.

Keropäitä pappeja lähetettiin tiheästi Tanskaan, Norjaan ja Sveanmaahan neuvomaan jumalattomille oikeata käytöstä, mutta nämä eivät ruvenneet oppimaan vaikka monet ottivat kasteen useaankin kertaan. Tanskalaiset olivat halukkaimpia kristinoppiin ja heidän kuninkaansa Harald Sinihammas kastettiin toden teolla, vaikka ei hänen onnensa siitä näkynyt paranevan vaan hän menetti valtakuntansa vanhoilla päivillään.

Svealaiset pysyivät itsepäisesti vanhassa opissa, ja jäykimmät olivat Uplannin miehet jotka pakottivat papit tekemään Torin merkin ja halkaisivat kallon siltä joka väitti vastaan. Mutta heidän tilanteensa olikin sellainen, että heillä oli Upsalan kultainen temppelehti vartioitavana, eikä sellaisten miesten sovi hevin ruveta peliin Valkean Kristuksen kanssa.

Itärannikon svealaiset, Roslagenin miehet, eivät lähteneet mielellään läntisille vesille vaan ohjasivat käärmeläivät Suurelle

Idäntielle Suomenlahden pohjoisrantaan pitkin. He purjehtivat Nevaa Laatokalle ja Olhavaa pitkin Novgorodiin, edelleen Ilmajärvelle ja Lovattia myöten maataipaleen poikki Dneprin yläjuoksulle.

Matka oli pitkä ja siinä oli paljon kiskomista vetotaipaleilla. Koskipaikoissa väijyivät viholliset nopeine nuolineen ja moni jäi Idäntielle; mutta moni kävi Miklagardissa asti ja toi paljon hopeaa, sillä Miklagard oli maailman suurin kaupunki, rikkaampi kuin Lontoo tai Pariisi tai Rooma, jota kristityt pitivät pyhänä kaupunkina. Miklagardissa hallitsivat kreikkalaiset jotka olivat myös kristittyjä, mutta eivät aivan niin valmiita maksamaan kuin läntisten merien kuninkaas, sillä heidän kaupunkinsa oli mahdoton valloittaa.

Samana vuonna kuin Pyhä Ansgar kuoli asettui Rurik sukuineen Novgorodiin ja hänen hallitsemiaan alueita alettiin nimittää Rusin maaksi. Silloin keropäät sanoivat, että oli kulunut 865 vuotta Valkean Kristuksen syntymästä ja että piakkoin alettaisiin odotella hänen paluutaan maan päälle. Niin he olivat sanoneet aina eikä heidän puheistaan paljon perustettu.

Rurikin suku oli kiukkuista väkeä roslagenilaisten tapaan ja riitaantui pian keskenään, hajosi pitkin Rusin maata ja perusti uusia kaupunkeja. Muuten he viihtyivät hyvin ja naivat Gardariken päälliköitten tyttäriä ja unohtivat pian varjagien kielen.

Novgorodin rikkauksista ja kiihkeästä kaupanteosta kertoivat vuojolaiset kauppias jotka yöpyivät Hillin saarella. He eivät väsyneet ylistämästä näitä mainioita kauppamaita ja lopulta joku Hillin mies lähti heidän mukaansa. Hän ei palannut ja puhe Novgorodista unohtui. Hillin miehet soutivat keveillä uiskoillaan pohjoiseen Suolamerelle ja kävivät kauppaa siellä lappalaisten kanssa; tapella he myös saivat sillä norjalaiset pitivät lappalaisia ominaan eivätkä pitäneet Pirkkalan miesten pohjankäynnistä. He nimittivät näitä kveeneiksi ja vetivät miekkansa esiin missä heitä näkivät.

A.D. 1000–1100

Monen mielestä alkoi elämä käydä omituiseksi kun lähestyttiin sitä aikaa jolloin kaiken varmuuden mukaan Valkean Kristuksen piti tulla taivaasta maan päälle. Se oli vuosi 1000 keropäitten ajanlaskun mukaan, ja papit rupesivat villisti vaatimaan kastamista täysikasvuisilta uroiltakin kun aikaisemmin olivat yleensä puhuneet vain naisille.

Tapahtui hämmästyttäviä asioita ja taisteltiin Svolderin suuri meritaistelu josta riitti kertomista tuleville polville ja aina Pirkkalan Hillin suurtevassa asti. Norjan Olavi Trygvenpoika hukkuu ja hänen mukanaan arveltiin ikiajoiksi hävinneen Valkean Kristuksen opin. Olavi Trygvenpoika oli innokas kristitty ja voimallinen käännättäjä: jos joku ei halunnut kastetta hyvällä ja pappien puheilla hän antoi valella itsepäisen päälle kuumaa öljyä tai hakkautti kädet poikki. Sillä tavalla monia kastettiin, mutta useat rupesivat hermostumaan eivätkä pitäneet tällaisesta menosta.

Olavi Trygvenpojan kuolemasta ihmiset ilostuivat paitsi papit, jotka rupesivat keskenään puhumaan sellaista että Olavi oli ollut pyhä mies. Heille naurettiin ja muutama tapettiin, sillä nyt oli tämä heikko mutta äärettömän itsepäinen jumala torjuttu pohjanmiesten mailta.

– Sillä Svolderin voittaja on kuningas Sven Kaksiparta, Harald Sinihampaan poika, eikä hän koskaan hyväksynyt isänsä peliä pappien kanssa.

Hillin suurtevassa kuunneltiin hievahtamatta kertojan ääntä. Tämä oli vanha mies, tullut Birkasta ja entinen pappi sillä tonsuurin kohdalla oli tukka lyhyempi kuin muualla. Svolderin taistelun jälkeen olivat monet papit tulleet järkiinsä ja ottaneet itselleen naisen ja alkaneet elää niin kuin tavalliset ihmiset.

– Sven Kaksiparran vaimo on Sigrid Suurneuvo, joka on maailman viisain nainen joskaan ei kaunis. Hän oli ennen naimisissa Upsalan Eerik Voittoisan kanssa joka vihasi kristittyjä, ja heidän poikansa on Ruotsin Olavi Sylikuningas joka tekee niin kuin äitinsä kääkee.

Vanhusta katseltiin uteliaana, sillä pappia ei ollut vielä Pirkkalassa nähty, ei edes entistä. Aurajoen Turulla oli kuulemma sellaisia käynyt mutta he eivät viihtyneet pitkään koska naisetkaan eivät välittäneet heidän puheistaan.

Jokunen Pirkkalan mies kuljeskeli etelään ja joutui idän laivoihin; hän ei pannut sitä pahakseen sillä pirkkalaiset olivat vaeltavaista joukkoa. Hän pääsi laivojen mukana Rusin maalle ja Kiovaan missä pitkäpartaiset papit messusivat vapaasti kirkoissa. Se oli kummallista, sillä varjagit olivat väkivaltaista kansaa ja pitivät tapanaan seivästä pappeja. Mutta paljon oli muuttunut Rusin maassa sen jälkeen kun Ingvar, Rurikin poika, jota Rusin maassa nimitettiin Igoriksi, oli tappanut pappeja hakkaamalla nauvoja heidän päähänsä. Hänen vaimonsa Olga tosin oli kristitty ja hallitsi hyvin hänen kuolemansa jälkeen, mutta piti uskonsa itsellään niin kuin naisen sopiikin.

Dominus omnipotens! latinalaiset papit huusivat ja Kristus Pantokrator! kreikkalaiset munkit rukoilivat ja se tarkoitti että Kristus oli lopulta voittava; sillä samoihin aikoihin kuin Pohjolassa taisteltiin Svolderin taistelu ja Olavi Trygvenpoika hukkuu ja kristinusko hänen kanssaan, otti Kiovassa kasteen Rusin maan suuriruhtinas Vladimir.

Tämä Vladimir oli ihmisistä julmin ja pedoista pahin sillä hän tapatti kaikki jotka kielsivät Kristuksen, ja hänen vaimonsa Anna joka oli Miklagardin prinsessa ja yllyttänyt miestään kasteeseen vaati Vladimirilta yhä suurempaa ankaruutta.

Sellaista ei pirkkalainen sanonut haluavansa katsella. Hän lähti paluumatkalle pohjoiseen maahansa mutta joutui Dneprin koskilla patsenagien surmaamaksi.

Hillin saaren väki kasvoi vaikka aina jäi miehiä palaamatta retkiltä. Rakennettiin lisää tupia ja aittoja ja paja. Kannastien päähän ladottiin kivimuuri, enemmän mahdin osoitukseksi kuin tarpeen vuoksi. Kymmenet veneet palasivat syksyisin Pohjan retkiltä saaren venealkamaan mukanaan turkiksia ja orjia.

Kokemäen Teljään nousi ranta-aittoja ja savupirttejä, siellä kävivät vuojoalaiset kauppaamassa tavaroitansa, eivätkä aina jääneet sinne

vaan purjehtivat ylemmäksi, järvien kautta Nokianvirralle ja Pirkkalaan asti. Kerran heidän mukanaan tuli pappi joka puhui paljon ja kiivaasti ja jäi Hilliin kun vuojolaiset lähtivät. Pappi sanoi, että Ruotsin Olavi Sylikuningas oli ottanut kasteen Husabyn lähteellä ja nyt piti kaikkien ihmisten ruveta uskomaan Kristukseen, se oli kuninkaan tahto.

Hillin miehet nauroivat ja sanoivat, että kuningas Olavi voi tahtoa mitä tahansa, mutta pirkkalaisten asia ei ollut totella häntä. Pirkkalassa tehtiin mitä käräjillä päätettiin, eivätkä ainakaan he olleet kuulleet puhuttavan mitään kuninkaasta eikä Kristuksesta. Sitten pappi sidottiin kalmiston pihlajiin ja näännytettiin kuoliaaksi paremman vuodentulon saamiseksi.

Myöhemmin tuli toinenkin pappi joka selitti, että nyt oli Pohjossa totinen pyhimys, sillä Norjan kuningas Olavi Haraldinpoika oli saanut surmansa Kristuksen puolesta Stiklestadin taistelussa ja heti oli alkanut tapahtua ihmeitä. Olavi oli ollut naimisissa Olavi Sylikuninkaan tyttären Astridin kanssa joka oli myös hurskas kristitty ja kehotti miestänsä asettamaan miekan terälle ne jotka eivät halunneet tulla kastetuiksi. Sen Olavi Haraldinpoika olikin tehnyt ja tullut sitten tapetuksi Jumalan suuremmaksi kunniaksi.

– Ad maiorem Dei gloriam, pappi metelöi Hillin suurtuvassa ja väki kuunteli suu auki, ei tiennyt nauraako vai pistääkö hullun paikalla kuoliaaksi.

– Pyhä ruumis oli kuin elävä kun se kaivettiin haudastaan, papin ääni kävi käreäksi sillä kukaan ei ollut välittänyt antaa hänelle juotavaa, – hiukset ja kynnet olivat kasvaneet ja siitä lähti suloinen tuoksu.

Miehet nauroivat, sillä he toki tiesivät miltä kauan maannut ruumis haisi, mutta naiset pyörittivät ihmeissään päätään. Pappi kertoi että kuningatar Astridin sisar Ingegerd oli naimisissa Novgorodin ruhtinaan Jaroslav Viisaan kanssa ja kuulu hurskaudestaankin: sillä tavalla Olavi Sylikuninkaan jälkeläiset olivat levittämässä ja vahvistamassa pyhää uskoa. Eikö tämä ollut todistus Kristuksen voimasta koska Olavi Sylikuningas oli jumalattoman Eerik Voittoisan ja ilkeän noidan Sigrid Suurneuvon poika?

Nyt arveltiin Hillin suurtuvassa, että pappi oli kertomisensa kertonut koska joutui noin vanhoihin aikoihin eikä niistä kukaan viitsinyt enää kuunnella. Pappi pantiin töihin muitten orjien kanssa, mutta pian joku kyllästyi hänen ainaiseen meluamiseensa ja hänet surmattiin.

Mutta papit eivät lakanneet tulemasta, he olivat itsepäisiä kuin muuttolinnut. He tulivat ja huusivat Kristustansa vaikka tiesivät joutuvansa juoksemaan uhrikarsikoissa kunnes heidän keuhkonsa repeivät.

Hilliin kantautui huhuja ruotsalaisesta kuninkaan pojasta joka oli tulossa suomalaisia ristimään mutta hukkuu miehineen myrskyssä. Sellaisista ristijöistä oli puhuttu aikaisemminkin; jokunen pappi väitti Norjan Olavi Haraldinpojankin, jota nykyisin yksinomaan sanottiin Pyhäksi Olaviksi, käyneen taistelemassa Suomessa, mutta Pirkkalassa ei häntä uskottu.

Kaikkia pappeja ei tapettu. He saivat jäädä orjiksi ja olivat yleensä hyviä työmiehiä kunhan heidät ensin piiskasi hiljaisiksi.

Muuan Teljästä haettu miniä halusi kerran, että hänet haudattaisiin ilman korujaan ja taloustavaroitaan: se oli kuulemma kristittyjen tapa.

– En ole kristitty enkä saanut kastetta, nainen selitti ällistyneelle talonväelle, – mutta tämä on sellainen asia, jossa ei voi olla varma. Voi olla, että ilman tavaraa on parempi onni tämän Kristuksen kanssa. Ja jos taas ei ole, voinen toki lainata tarpeellisen Manalan muilta naisilta.

Hänen puhettaan pidettiin viisaana ja sen jälkeen monet halusivat tulla haudatuiksi vain paita päällään, ja jotkut halusivat pappiorjan lukevan kalmistossa omia loitsujaan tavallisten lukujen lisäksi. Miehet tahtoivat silti yhä miekan mukaansa; ilman sitä oli yksinäinen ja turvaton olo kun oli koko elämänsä tottunut sitä kantamaan.

Vuojonmaalta ei enää tullut niin paljon miehiä kuin aikaisemmin. Kauppiaat olivat nyt saksalaisia, heitä sanottiin kesteiksi sillä he viipyivät mielellään pitempiä aikoja pirkkalaisten parissa niin kuin vieraat.

Kestit olivat yleensä kristittyjä ja puhuivat paljon jumalastaan. Heidän kanssaan ei viitsitty riidellä, sillä he olivat hyviä kauppakumppaneita. Sitä paitsi he puhuivat järkevästi. He eivät vaatineet, että orjat piti vapauttaa tai että ihmisten oli lakattava tappamasta toisiaan. He väittivät, että Kristus antoi hyvän onnen jokaiselle joka polvistui ja kuunteli pappien meluamista ja antoi pirskontaa päälleen vettä. Sitä pidettiin kovin vähäisenä vaivana; ja kestien hyvän onnen saattoi jokainen nähdä, sillä he olivat rikkaita ja hyväntahtoisia miehiä, vaikka liukkaita naisten perään ja tekivät paljon isättömiä lapsia.

Kestien mukana kuultiin kaukaisten seutujen tapahtumista. He olivat seurallisempaa väkeä kuin vuojolaiset ja istuivat mielellään iltaa Hillin suurtuvassa, tirkistelivät värttinää pyörittäviä naisia ja puhuivat välillä keskenään oudolla kielellä mutta sellaisella äänellä, että jokainen ymmärsi heidän puhuvan naisista. Sitä ei pidetty pahana; he olivat kaukana kotoaan ja yleensä heille tarjottiin orjatar vuoteeseen.

Kestien kertomana kuultiin suuresta kolmen kuninkaan kokouksesta Konungahällassa. Siellä sovittiin ikuisesta rauhasta Tanskan, Ruotsin ja Norjan välillä. Siellä olivat Tanskan Eerik Ikihyvä, Ruotsin kuningas Inge ja hänen tyttärensä Margareta Rauhanneito, joka sovun merkiksi kihlattiin Norjan Maunu Paljasjalalle.

– Niin että nyt voitte ruveta odottelemaan totista käännytysretkeä kun kuninkaat ovat saaneet asiansa järjestykseen, kestit sanoivat ja näyttivät tyytyväisiltä. – Nyt teidän ei sovi enää kulkea pakanoina ja palvoa pihlajia, se on kuninkaille häpeäksi.

Suurtuvassa naurettiin ja naisten käskettiin tuoda lisää simaa koska näin hauskaa puhetta ei ollut kuultu aikoihin. Sillä eikö Pirkkala ollut Upsalaan verrattuna melkein kuin maailman ääri, ja kuka nyt tänne lähtisi tulemaan?

Tämä tapahtui sata vuotta sen jälkeen kun Valkean Kristuksen oli pitänyt aivan varmasti tulla maan päälle. Papitkin olivat jo hellelläneet odottamasta ja yleensä arveltiin jonkin väärinkäsityksen tapahtuneen siinä asiassa.

Mutta Hillin vanhemmat miehet menivät hiljaisiksi kuullessaan, että Upsalan kultainen temppele oli hävitetty ja suuri marjakuusi kaadettu, ja että sen paikalle oli rakennettu kirkko. Joku meni ulos tuvasta aittaansa, asettui makuulleen seinään päin ja tuijotti aitan hirsii tyhjin silmin.

A.D. 1100–1200

Hänen ylhäisyytensä paavin legaatti Nicolaus Breakspear, lisänimeltä Albanolainen, kipristeli kylmästä jäykkiä varpaitaan ja yritti huomaamatta pyyhkiä kyyneleitä savun kirveltämistä silmistään. Hän paleli niin kuin oli palellut koko ajan tässä kammottavassa maassa. Linköpingin kuninkaankartanon suuren hallin toisessa päässä palava valkea ei tehnyt mitään helpottaakseen pitkäperjantain kurjuutta.

Legaatti oli paitsi kylmissään myös nälkäinen. Hän odotti väsyneenä paaston loppumista sillä melkein pelkillä nauriilla ja pavuilla eläminen oli koetellut kipeästi hänen heiveröistä ruumistaan.

Väsyneet punareunaiset silmät tarkastelivat ympäristöä kyllästyneen huvittuneina. Raakalaisia... Mutta olivat sentään ymmärtäneet ottaa vastaan oikean uskon. Pahempiakin täällä Pohjolassa oli.

Pöytien ääressä ei istunut lainkaan naisia. Siitä legaatti oli mielissään. Olkoonkin että tavat olivat hiotummat siellä mistä hän tuli, Englannissa, Ranskassa ja Italiassa, mutta naisten vaikutus alkoi tuntua turmiollisena kaikkialla. Nämä Pohjolan hurjimukset eivät toki olleet siveämpiä kuin muut kansat, mutta ymmärsivät sentään pitää naisväkensä kurissa ja piilossa.

Nicolaus Breakspear pahoitteli usein mielessään Kristuksen lempeyttä. Herra antoi armonsa auringon loistaa niin pahoille kuin hyvillekin. Naisten suhteen olisi kuitenkin tehtävä selvä ero.

Silmät kääntyivät huolestuneina parin paikan päässä istuvaan nuorehkoon pappiin. Henricus, rakas ystävä. Upsalan uusi piispa. Legaatin mielessä kouraisi tuska syvällä, syvällä. Hänen oli jätettävä ystävänsä tänne. Se oli uhraus jonka Kristus vaati. Hänen oli pudistettava itsestään rakkaus, kiintymys ja himo niin kuin eläin

ravistaa turkkinsa kuivaksi. Hänen oli ajateltava vain Jumalaansa. Ja tehtävänsä, se oli melkein sama.

Papin vieressä istui suunnilleen samanikäinen nuori mies, kaunis, kookas punapartainen; nauravat silmät ja rietas suu, nahkanuttu sinisen silkkipaidan päällä. Nicolaus Breakspearin sisällä vihlaisi mustasukkaisuus, sitten hän salli itsensä naurahtaa. Eerik Jedvardinpoika, mahtavan uplantilaisen talollisen poika, tarvitsi varmasti vuoteeseensa kaksikin naista.

Legaatin silmät tummenivat mietteläiksi.

Eerik Jedvardinpoika oli sitä ainesta, josta etelän maissa tehtiin ritareita, oli heidän syntyperänsä mikä tahansa. Sitä ainesta joka ansaitsi kannuksensa ristiretkellä.

Tarmokas, kunnianhimoinen. Raaka, itsekäs, ahne. Eerik Jedvardinpojassa olivat kaikki tarvittavat ominaisuudet.

Vielä silmäys piispa Henricukseen. Sitten legaatti alkoi tarkastella kyhmyisiä käsiään.

Piispa Henricus ja Eerik Jedvardinpoika.

Sveanmaasta itään meren takana tapahtui jotakin mihin Pyhän Kirkon olisi kiinnitettävä huomiota. Itäinen harhaoppinen kirkko, jonka patriarkka väitti itseään ortodoksiseksi eikä tunnustanut paavin ylivaltaa, oli tekemässä kiivasta lähetystyötä maassa jonka nimi oli Karelia. Se oli uhkaavan lähellä katolisen kirkon valtapiiriä. Välissä asui muutamia pakanoita.

Tämä oli legaatti Nicolaus Albanolaisen tehtävää: kurittaa, järjestää, oikaista, opettaa.

Mikään ei saattanut kansaa tiukemmin äiti kirkon piiriin kuin onnistunut ristiretki. Tekijät se satoi lujasti autuuden lupauksilla ja ristittävät oppivat nöyryyttä tulella ja miekalla.

Joku kesteistä sanoi, ettei hän halunnut käydä paikassa missä pappeja tapettiin tai pidettiin orjina, ja toinen valitti ettei uskaltanut käydä kauppa kun ei ollut pappia siunaamassa.

Nuoret miehet toivat Hilliin miniöitä Teljästä ja Auran Koroisista, nuoria naisia jotka olivat kaikki kastettuja ja vaativat lapsensakin

kastettaviksi. Pappia ei voinut enää pitää sikojen tai lampaitten kanssa sillä sekä miniät että kestit paheksuivat sellaista menoa.

Kerran tupaan päästyään papit ylpistyivät ja rupesivat määräälemään talon menoa ihan niin kuin oli osattu arvatakin. Vanhat miehet muuttivat tupiin ja aittoihin ja veivät uhrinsa Ukolle melkein salaa pyhien pihlajien alle.

Väistämättä tuli päivä jolloin Hillissä hallitsi kastettu Vanha, Sastamalasta tuodun miniän poika. Hän oli vain sen verran kristitty ettei häirinyt tavallista menoa; ei ollut puhettakaan orjien vapauttamisesta tai muista tyhmyyksistä. Pappiin hän hermostui pian ja rakennutti peltojen taakse papille pirtin että sai tämän pois silmistään. Kun kestit rupesivat marisemaan rukouspaikkaa hän rakennutti toisen pirtin ja sanoi että se oli kirkko ja sai kelvata.

Paljon puhuttiin kuningas Eerik Jedvardinpojasta ja piispa Henrikistä jotka viisikymmentä talvea sitten tulivat Suomeen ja kastoivat ihmisiä. Papit pitivät heitä nyt pyhimyksinä ikään kuin ei muka aikaisemminkin olisi Suomessa ja Satakunnassa kastettu Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.

Mutta nämä ylhäiset miehet olivat kuolleet marttyyrikuoleman ja ansainneet kirkkaan kruunun.

Eikö muka ollut Suomessa aikaisemminkin pappeja tapettu, ja paljon, ja hitaammin kuin tämä Henrik joka leipävarkaisissa käyttöönsä oli surmattu? Eivätkö Satakunnan uhrikarsikoissa kuoliaaksi juoksutetut, poltetut ja nyljetyt papit olleet yhtä hyviä marttyyreja kuin Eerik Jedvardinpoika joka väitti itseään kuninkaaksi ja kohtasi kuoleman kilpailijansa kädestä?

Mutta nämä marttyyrit olivat ylhäisiä miehiä eivätkä mitä tahansa papinräpäleitä.

Siihen ei kukaan osannut sanoa mitään, sillä toki ylhäisellä oli suurempi oikeus marttyyrinkruunuun kuin halpasyntyisellä.

Ensimmäinen kastettu Vanha rakennutti saareen tuvan kestejä varten. Sitä sanottiin uudeksi tuvaksi ja sen myötä tuli yhä enemmän vierasta väkeä ja puhuttiin yhä kaukaisemmista paikoista ja suuremmista aarteista. Nykyisin voi rahaa kerätä vain käymällä kauppa

tai verottamalla: viikinkiretkien ja ryöstöjen aika oli mennyt kun pohjoisen miehistä tuli kristittyjä.

Muutamit kestit kertoivat satumaisen rikkaasta Novgorodista jossa oli satoja kirkkoja ja kymmeniä kauppahoveja. Vanha sanoi, että sinne pitäisi päästä myymään turkiksia ja hunajaa ja vahaa – novgorodilaiset olivat erikoisen persoja vahalle, sillä heidän kirkoissaan poltettiin vahakynttilöitä yötä päivää.

Sellaista retkeä arveltiin kuitenkin vaikeaksi ja epävarmaksi eikä Novgorodiin osattu lähteä. Etelässä käytiin korkeintaan Koroisten Turussa minne piispakin oli hiljan muuttanut. Pirkkalaisten veri veti pohjoiseen.

Vanha kerskui lähtevänsä itse idän kaupunkiin mutta ehti kuolla ennen kuin matkasta tuli totta. Hän oli halunnut nähdä miten harhaoppiset palvoivat Kristusta ja siitä Pirkkalan pappi oli hänelle vihainen vielä viimeistä voitelua antaessaan.

Puheet Novgorodista unohtuivat vähitellen kun kauppavieraatkin vähenivät. Kokemäenjoki kävi maan noustessa yhä vaikeammaksi purjehtia ja kestit jäivät mieluummin alajuoksulle, jonne Pirkkalan miesten oli mentävä heitä vastaan.

A.D. 1200–1250

Suomen piispaksi tuli munkki Tuomas; olot kääntyivät vaikeiksi ja sekaviksi eivätkä pirkkalaiset pitäneet sellaisesta. Karjalaisten retket ja savolaisten kahinat häiritsivät Pohjan reittejä. Uuden piispan kannustamana Pirkkalan pappi alkoi vaatia säännöllisiä lahjoja ja kunnollista kirkkoa ja uhkaili vähän väliä harhaoppisten hyökkäyksillä jollei kansa kantanut hänelle rukousten hintana kalaa ja herneitä ja viljaa.

Hillissä arveltiin päästävän parhaimmin rauhaan tekemällä mitä pappi vaati, maksamalla osa joka sadosta ja saaliista. Pirttikirkko revittiin ja tilalle rakennettiin suuri hirsihuone. Se kävi kirkosta, pappi myönsi, ja vaati seuraavaksi, että Hillin vainajat oli haudattava kirkon lattian alle eikä saaren kalmistoon niin kuin tapana oli ollut aina, satoja vuosia.

Hämäläiset rupesivat rauhattomiksi ja lähettivät miehiä pirkkalaisen luo: nyt piti ajaa papit ja piispat maasta, sillä ne olivat ruvenneet vaatimaan veroa. Messua voi kyllä kuunnella ja Kristusta kumartaa, mutta että siitä piti vielä maksaa, se suututti Hämeen miehiä.

Jotkut pirkkalaiset innostuivat ja koettelivat miekkojensa teriä. Mutta Hillin Vanha asettui kirkon ovensuuhun, työnsi syrjään papin joka yritti huitoa ristinmerkkejä ja sanoi, että tällainen typeruus sopi kyllä hämäläisille ja sitä voitiin heiltä odottaakin koska he olivat kovin lapsellisia.

– Mutta me pirkkalaiset olemme kauppamiehiä ja meille on rauha tärkeä. Köyhien hämäläisten on ehkä vaikea elättää pappinsa; se on heidän ja pappien välinen asia. Kauppamiehille on Kristuksen suosio hyväksi. Me maksamme, pappi rukoilee, ja Kristus auttaa meitä kaupanteossa. Mutta tätä ei voi odottaa hämäläisten ymmärtävän.

Niin pirkkalaiset sykertyivät omaan pitäjäänsä, hoitivat omat pappinsa ja oman kauppansa. Kun jaarli Birgerin soturit samosivat Hämeeseen ja hävittivät sitä tulella ja miekalla Hillin miehet kohauttivat olkapäitään. Kun jaarli Birger tuotti Uudellemaalle ruotsalaisia miehiä he eivät edes viitsineet puhua asiasta. Uudenmaan erämaat ja jokisuut olivat ammoisista ajoista kuuluneet hämäläisille, pirkkalaisia ei kiinnostanut keitä siellä asui, kaskesi ja kalasti.

Saaren miehet ajattelivat pohjoiseen päin. Siellä olivat heidän rikkautensa lähteet: rannattomat kaskimaat, kallisarvoiset turkikset, pienet tummat lappalaisorjat.

Kymmenen kertaa kymmenen sukupolvea oli haudattu kalmistoon pyhien pihlajien alle. Yhä vielä haudoille vietiin ruokauhreja mutta vainajat kuljetettiin pitkin kannastietä papin ja ristiinnaulitunkuvan jäljessä kirkkoon haudattaviksi.

Pyhät pihlajat jäivät.

Kumpi voittaa: uskollisuus vai vapaudenkaipuu?

Pirkkalan Hillissä talon Vanha tekee kuolemaa ja tulevaisuus näyttää epävarmalta. Mahtitalo kaipaa kipeästi perillisiä, sillä sukuun on naitu sairaita miniöitä ja vain piit synnyttävät lapsia. Tuomas Haukan odotetaan ryhtyvän uudeksi isännäksi, mutta hänen levoton, seikkailunjanoinen mielensä hangoittelee vastaan.

Turussa Haukka iskee silmänsä aatelisneito Aleidis Ragvaldintyttären. Luostarissa kasvanut kaunotar on saapunut kaupunkiin ritari Kaarlen, Suomen ensimmäisen käskynhaltijan mukana. Tuomas Haukka seuraa polttavaa haluaan aavistamatta, että Aleidis kantaa sisällään salattua kirousta.

Kaari Utrion *Pirkkalan pyhät piblajat* kuvaa värikkäästi 1200-luvun loppua, jolloin kirkko sai yhä tehdä hartiavoimin töitä kitkeäkseen pakanalliset tavat suomalaisista. Alun perin vuonna 1976 julkaistu teos aloittaa rakastetun Halvast-sarjan.

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-3584-4